

УДК 378.016:811.111]:004

*Інна Шкарбан,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської мови
Київського університету
імені Бориса Грінченка*

**ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ
В ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНІЙ НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ВЧИТЕЛЯ НА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТТЯХ
З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ**

У статті окреслено тенденції ефективної організації особистісно орієнтованої навчальної діяльності вчителя, доведено пріоритет впровадження освітніх інформаційно-комунікаційних технологій, перевагами яких є особистісна спрямованість, інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання. Провідними у дослідженні визначено принципи всебічного гармонійного особистісного розвитку студентів відповідно індивідуальних інтелектуальних і психофізіологічних передумов, цінності особистості студента як суб'єкта навчання, професійного особистісного становлення в умовах створення оптимального навчального середовища.

Ключові слова: *інтерактивність, інформаційно-комунікаційні технології, мультимедійний електронний освітній ресурс, особистісно орієнтована навчальна діяльність.*

The article highlights the actual formative tendencies of Information and Communication Technologies application during the practical classes of foreign language. Thus, interactivity, intensification of the learning process, feedback and, above all, personal orientation of educational activity is achieved. Research priority is given to the principles of the students' harmonious personality development in accordance with the individual intellectual and psycho-physiological features; the value of the individuality of every student treated as a subject of learning process; professional personality formation under the optimal learning environment coherent with contemporary level of information, social and professional development. The forward-looking character of education presents a challenge in determining the effectiveness of the professional competence formation by any high educational institution. Therefore, an authorized educational system based on Moodle platform allows increasing the foreign language proficiency by combination of classical teaching materials (theoretical, practical, and controlling) with modern cloud information and communication technologies. The development of the student's

individuality, which involves the formation of cognitive abilities for the implementation of self-education, reflection and self-assessment, depends on systematic formation of the main functional components of professional activity: gnostic, communicative, creative and organizational. Practical application of interactive communication learning technologies proved a steady increase of cognitive students' activity, the formation of an active subjective position and personal reflection, competitive communication skills through the awareness of inclusiveness in general work, the skills of analysis and self-analysis in the process of group interaction; the formation of a high motivational readiness.

Keywords: *interactivity, information and communication technologies, multimedia electronic educational resource, personality oriented educational activity.*

Нова філософія сучасної іншомовної освіти вимагає здійснення практичної іншомовної комунікативної діяльності, наділеної виховним, освітнім і розвивальним потенціалом впливу на становлення особистості. Функція самоосвіти є однією з визначальних для сьогоденного стану розвитку іншомовної освіти. Як зазначає О. Я. Савченко, умовою і результатом інноваційного типу навчання має бути сформованість бажання та здатності самостійно вчитися, шукати у різних джерелах інформацію, переробляти її, виокремлювати нове, істотне, освоювати уміння діяти, прагнути до творчості й саморозвитку [7, с. 546].

Виконання таких дій забезпечує дослідницька функція, що відповідно до особистісно орієнтованого підходу насамперед виявляється у здатності сприяти формуванню в студентів умінь самостійно створювати і добирати способи засвоєння навчального матеріалу відповідно до своїх індивідуальних інтелектуальних і психофізіологічних можливостей.

Проблема індивідуалізації навчання є предметом досліджень сучасних вітчизняних і зарубіжних науковців. Зокрема, С. Ю. Ніколаєвою досліджено особливості ефективної організації особистісно орієнтованої навчальної діяльності вчителя у мовному вищому закладі освіти, у монографії В. Г. Редька науково обґрунтовано авторський погляд на сучасний підручник з іноземної мови як поліфункціональний засіб навчання іншомовного спілкування, А. В. Хуторським визначено чинники особистісно-орієнтованого навчання, а саме: створення індивідуальних освітніх програм у межах курсу, право вибору індивідуального темпу навчання, розширення (випередження чи поглиблення) змісту навчальних курсів, у науково-практичних розвідках Д. Браун та І. С. Гаргальо проаналізовано практичні методи створення індивідуальних навчальних траєкторій. Йдеться про те, що психолого-педагогічний напрямок досліджень (О. Я. Бабанська, Н. М. Бібік, С. П. Бондар, О. В. Полякова, В. Г. Редько) утверджує необхідність формування «діяльнісного» стану

навчально-пізнавальної активності студентів, що характеризується прагненням власними зусиллями визначати нове і розглядати його в різних аспектах: прагнення до розумового напруження і вияву вольових зусиль у процесі оволодіння знаннями, уміннями, навичками, компетенціями; прагнення до самостійності з метою виконання проблемно-пошукових завдань. На відміну від традиційної побудови змісту освіти, що здебільшого орієнтований на досягнення інформаційного рівня, особистісно орієнтований підхід орієнтує на формування цілісного особистісного досвіду та ціннісно-сислової оцінки у процесі навчання [5, с. 419].

Автори колективної монографії «Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців» Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія, М. М. Козяр наголошують на тому, що різноманітність освітнього інформаційного середовища підвищує ефективність процесу навчання, оскільки враховує індивідуальні можливості, інтереси, нахили, суб'єктивний досвід студентів [2].

Мета статті полягає в окресленні новітніх інформаційно-комунікаційних технологій ефективної організації особистісно орієнтованої навчальної діяльності вчителя на практичних заняттях з іноземної мови у закладі вищої освіти.

Завданнями дослідження є:

- аналіз педагогічних чинників реалізації особистісно орієнтованого підходу до навчання іноземної мови;
- дослідження сучасних методичних підходів щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій в особистісно орієнтованій навчальній діяльності вчителя на практичних заняттях з іноземної мови;
- визначення дидактичних принципів, цілей та практичних методів та прийомів організації особистісно орієнтованої інтерактивної іншомовної комунікативної взаємодії.

Особистісно орієнтоване навчання у вищій школі ґрунтується на принципах пріоритету всебічного гармонійного особистісного розвитку студентів відповідно індивідуальних інтелектуальних і психофізіологічних передумов, безумовної цінності студента як суб'єкта навчального процесу, професійного особистісного становлення, врахування індивідуального досвіду, потреби в самореалізації, самовизначенні, саморозвитку.

Актуальним з огляду психолого-педагогічного напрямку дослідження є завдання формування потреби в знаннях і створення відповідних умов для саморозвитку [5, с. 74]. Гасло «від навчання – до самонавчання» стає провідною ідеєю багатьох наукових розвідок, оскільки на початку ХХІ століття окреслилися об'єктивні передумови, пов'язані з впровадженням інформаційних технологій у всі сфери життєдіяльності людини, де основним видом діяльності є робота з інформацією «один на

один», перш за все, шляхом самонавчання.

На сьогодні інформатизація суспільства є глобальним соціальним процесом, особливість якого полягає в тому, що домінуючим видом діяльності в сфері суспільного виробництва є збирання, нагромадження, продукування, обробка, зберігання, передавання та використання інформації. Одним із важливих напрямків розвитку інформатизації освіти у цьому аспекті є нові інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ), перевагами яких є інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок і, зокрема, особистісна орієнтація навчальної діяльності. Сучасні ІКТ, підвищуючи якість навчання й освіти, дають змогу людині успішніше й швидше адаптуватися до навколишнього середовища у постійному вирі інформаційного оновлення.

За допомогою мережевих засобів ІКТ відкривається можливість широкого доступу до навчально-методичної і наукової інформації, організації оперативної консультаційної допомоги, моделювання науково-дослідної діяльності, проведення віртуальних навчальних занять з іноземної мови у реальному режимі часу. Виникнення та розвиток інтелектуальних навчальних систем – це технологія, особливістю якої є моделювання процесу навчання, використання розвитку динамічної бази знань; автоматичний підбір раціональної стратегії навчання для кожного, хто навчається, автоматизований облік нової інформації, що поступає до бази даних [2, с. 42]. Досконалі комп'ютери, розвиток та удосконалення комп'ютерних засобів дозволило широко використовувати в навчальному процесі технологію мультимедіа, системи віртуальної реальності, авторизовану навчальну систему.

Авторизована навчальна система на основі гіпертекстової технології дозволяє підвищити засвоєння навчального матеріалу з іноземної мови, оскільки вона включає комплекс навчально-методичних матеріалів (демонстраційні, теоретичні, практичні, контролюючі) і комп'ютерні програми, які керують навчальним процесом. Використання динамічного гіпертексту надає можливість провести діагностику студентів та обрати один із оптимальних рівнів вивчення теми та навчання іноземної мови в цілому. Крім цього, гіпертекстові технології широко використовуються в створенні електронних видань та їх тиражуванні.

Наприклад, реалізація вищезазначених можливостей ІКТ дозволяє організувати наступні види діяльності на практичних заняттях з іноземної мови:

- реєстрація, збирання, накопичення, збереження, обробка інформації про об'єкти, що вивчаються, явища, процеси, передача значних обсягів інформації;
- інтерактивний діалог, який відкриває можливість задавати питання у довільній формі з використанням «ключового» слова,

забезпечуючи можливість вибору змісту навчального матеріалу, режиму роботи.

Водночас йдеться про набуття студентами інформаційно-комунікаційної компетентності – здатності індивіда розв'язувати навчальні, побутові, професійні задачі за допомогою використання інформаційно-комунікаційних технологій [2, с. 72].

Серед основних завдань сучасної освіти головним є завдання розвитку особистості студента, яке передбачає формування його здібностей до здійснення самоосвіти, самостійного навчання, виховання, рефлексії власної діяльності. З цією метою в процесі навчання студента у закладі вищої освіти необхідно сформувати систему професійно значущих якостей, основних функціональних компонентів професійної діяльності: гностичний, проектувальний, конструктивний, комунікативний та організаторський.

За об'єктивних причин, тимчасових обмежень у межах аудиторних занять ці якості не завжди можуть бути сформовані. Тому важливим елементом педагогічної діяльності у закладі вищої освіти є «навчити студента навчатися», що є необхідним для ефективної організації самостійної та позааудиторної роботи студентів, що сприятиме: розширенню, закріпленню та поглибленню знань, одержаних в аудиторії; активному одержанню нових знань; розвитку творчого підходу до розв'язання поставлених проблем; прояву індивідуальності студента; формуванню практичних навичок у розв'язанні ситуаційних задач.

Аналіз прийомів активізації навчання задля створення інтерактивних методик навчання дозволив виділити основні характеристики інтерактивного навчання як діалогового спілкування і виокремити технології інтерактивного навчання, яке може здійснюватись на практичних заняттях іноземної мови у таких формах: праця в парах; ротаційні трійки; карусель; робота в малих групах; акваріум; незавершена пропозиція, мозковий штурм; броунівський рух; дерево рішень; дискусія, дебати та ін. Усі ці форми ефективні за умови обговорення проблеми.

З'ясовано, що використання в роботі технологій інтерактивного навчання сприятиме: розвитку особистої рефлексії; усвідомленню включеності в загальну роботу; становленню активної суб'єктивної позиції в навчальній діяльності; розвитку навичок спілкування; підвищенню пізнавальної активності, формуванню навчальної групи як групової спільноти; підвищенню пізнавального інтересу; розвитку навичок аналізу і самоаналізу в процесі групової рефлексії; формуванню мотиваційної готовності до міжособистісної взаємодії.

Інтерактивні технології навчання є саме такою організацією процесу навчання, в якому студенту неможливо не брати участь у колективному, взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників

процесі навчального пізнання. Методи інтерактивного навчання захоплюють студентів, пробуджують в них інтерес та стимулюють мотивацію, навчають самостійності в розумовій діяльності.

У практичній діяльності на заняттях іноземної мови ефективним є використання гіпертекстових технологій на етапі сприйняття та осмислення нового матеріалу, презентаційні, у свою чергу, надають можливість оптимально представляти матеріал. Сучасні студенти все більше черпають інформацію з Інтернету. Йдеться про переважання процесів сприйняття динамічного візуального ряду, гіпертексту із вбудованою системою ракурсного інформаційного охоплення, а не традиційно статичного тексту. Динаміка презентаційного представлення мовного матеріалу на практичних заняттях з іноземної мови задається педагогом. Останній чинник залежить, у першу чергу, від рівня підготовки аудиторії до засвоєння матеріалу, а також від темпу роботи на занятті. Логіка представлення задається викладачем. Власне, метою гіпертексту є встановлення та підтримка різноманітних зв'язків між різними елементами. У цьому сенсі гіпертекст – це нескінченна множинність поширення текстів визначеної тематики, аргументованих точок зору, візуального чи звукового ряду сукупних повідомлень. Сучасна електронна енциклопедія, окрім текстової інформації, фотографій містить звукозаписи, музичний супровід і відеограми. Модель енциклопедії дотримується наступних принципів: свобода переміщення за текстом; стислий (реферований) виклад інформації; необов'язковість суцільного читання тексту; довідковий характер інформації; використання перехресних посилань.

У ВікіВікі реалізована радикальна модель колективного гіпертексту, коли можливість створення і редагування будь-якого запису можлива кожним членом мережевої спільноти. Тому Вікі – найбільш перспективний засіб для колективного написання гіпертекстів, тобто сучасної електронної дошки, на якій може писати ціла група. Йдеться про спільне створення документів, презентацій, есе та інших творів; спільне створення мережевих відгуків або рецензій на студентські роботи; створення анотацій, коментарів, зауважень до тексту; створення бібліотеки прикладів, порад, посилань на навчальні матеріали; розповсюдження інформації, обмін інформацією між студентами.

Комбінування різних видів подання відомостей на одному носіїві використовується для мультимедійного навчання, оскільки саме такий метод сприяє кращому запам'ятовуванню, розумінню та усвідомленню матеріалу. Сучасний викладач має створювати якісний мультимедійний контент за допомогою сучасних хмарно-орієнтованих сервісів.

Серед хмарно-орієнтованих сервісів для створення сертифікованого навчального мультимедійного електронного освітнього ресурсу на базі

Moodle платформи на практичних заняттях з іноземної мови застосовано:

1. Сервіси збереження мультимедійних файлів: YouTube (<http://youtube.com/>) – середовище для редагування та публікації відеозаписів з можливістю коментування, Google документи (<https://drive.google.com/>) – безкоштовний онлайн-офіс, що включає в себе текстовий, табличний процесор і сервіс для створення презентацій, а також інтернет-сервіс хмарного зберігання файлів з функціями файлообміну.

2. Блог з метою оперативного обговорення актуальних проблем, швидкого зворотного зв'язку, отримання нових відомостей/знань; коментування, посилання на додаткові веб-ресурси, онлайн дискусії, онлайн опитування, рефлексія, організація колективної роботи (<http://blog.com>, <https://www.blogger.com>, <http://www.livejournal.com>, <http://www.liveinternet.ru>, <http://www.diary.ru> тощо).

3. Презентації та публікації: Moovly (<https://www.moovly.com/>), Powtoon (<http://www.powtoon.com/>) – сервіси для створення анімованих презентацій, Prezi (<https://prezi.com/>) – сервіс для створення нелінійних презентацій.

4. Тести, опитувальники: Google форма (<https://sites.google.com/google-forma>) – сервіс створення опитувальників.

5. Карти знань: MindMeister (<https://www.mindmeister.com/ru>) – мережевий сервіс, зручний інструмент для відображення процесу мислення та побудови схем.

6. Інформаційна графіка або інфографіка – графічне візуальне подання інформації, даних або знань, призначених для швидкого та чіткого відображення комплексної інформації (сервіси для створення інфографіки: Vizualize, Developers, Easel.Ly, Piktochart, Infogr.am, Visual.Ly тощо) [1].

Отже, інтерактивність як провідна властивість ІКТ у навчальному процесі, сприяє оптимально ефективній реалізації дидактичних властивостей: особистісної орієнтованості, комунікативності, адаптивності, продуктивності, креативності.

Провідною рисою інформаційного суспільства XXI століття є перетворення інформації в один із головних виробничих ресурсів. Тому фахова компетентнісна готовність до використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій є необхідною передумовою впровадження нового контенту у зміст освіти.

Серед емпірично досліджених особистісно орієнтованих форм інтерактивної взаємодії студентської групи на практичних заняттях з іноземної мови виділено проектну роботу, оскільки при створенні мультимедійного ресурсу повною мірою відбувається реалізація особистісно орієнтованого підходу до навчання, інтерактивної комунікативної взаємодії групи, ефективне формування навичок комунікативної діяльності на всіх етапах створення продукту. Участь у проекті сприяє

набуттю студентами нових знань, умінь і навичок для майбутньої професійної діяльності, встановлення предметних та міжпредметних зв'язків.

Подальші розвідки мають бути зосереджені на практичній розробці сучасних ІКТ в освітній галузі, оскільки саме мультимедійні хмарно-орієнтовані сервіси забезпечують удосконалення й постійне оновлення контенту навчально-виховного процесу, доступність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві. Стрімкий розвиток ІКТ, упровадження їх у різні види діяльності вимагають нових підходів до їхнього використання та вдосконалення задля підвищення ефективності навчального процесу з метою організації особистісно орієнтованої навчальної діяльності. Виходячи з цього, використання у навчальному процесі тимчасової інтерактивності, порядкової інтерактивності, змістовної інтерактивності чи творчої мотивує студентів вищих навчальних закладів до пошукової когнітивної діяльності, сприяє інтелектуально-емоційному розвитку їхньої особистості й професійному становленню, що є необхідною передумовою підвищення якості освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вембер В. П. Бучинська Д. Л. Сучасні типи навчального відео та особливості їх використання у навчальному процесі. *Освітологічний дискурс*. 2016. URL: <http://elibrary.kubg.edu.ua/14069/>
2. Гуревич Р. С., Кадемія М. Ю., Козяр М. М. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті майбутніх фахівців / за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. Львів: СПОЛОМ, 2012. 502 с.
3. Кадемія М. Ю. Козяр М. М., Рак Т. Є. Інформаційно-комунікаційні технології навчання: словник глосарій. Львів: СПОЛОМ, 2011. 327 с.
4. Педагогічні технології у безперервній професійній освіті / за ред. С.О. Сисоєвої. Київ, 2001. 502 с.
5. Редько В. Г. Конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов: теорія і практика: монографія / В. Г. Редько. Київ: Педагогічна думка, 2017. 618 с.
6. Редько В. Г. Тенденції конструювання змісту шкільних підручників з іноземних мов для профільної школи. *Пріоритетні напрями формування у студентів вищих навчальних закладів професійної іноземної компетентності*. Чернігів: Чернігівський держ. пед. ун-т ім. Т. Г. Шнвченка, 2009. С. 41–48.
7. Савченко О. Я. Теоретичні підходи до визначення якості шкільної освіти. *Педагогіка і психологія*. 2007. № 3. С. 2–6.